

Маринюк В.Л.

Національний університет «Львівська політехніка»

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

В статті розглядаються нормативно-правові засади функціонування ринку праці України в системі публічного управління на сучасному етапі розвитку української держави. Відзначено, що нормативно-правове регулювання функціонування ринку праці України є важливою частиною системи публічного регулювання економіки і вимагає узгодженої участі органів влади на всіх рівнях та їх цілеспрямованої роботи. Відповідно до цього важливий акцент потрібно ставити на достовірне, адекватне і повноцінне нормативно-правове забезпечення, здатне забезпечити цілісний та комплексний розвиток ринку праці на сучасному етапі.

Визначено, що нормативно-правова система регулювання ринку праці в Україні ґрунтується на основних положеннях Конституції України, Кодексу законів про працю, Законів України «Про підвищення соціальних гарантій для трудящих», «Про колективні договори і угоди», «Про охорону праці», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», «Про зайнятість населення», постановами уряду, указами Президента, регіональними програмами зайнятості населення тощо. Зауважено, що до системи нормативних і законодавчих документів також належать Генеральна та галузеві (тарифні) угоди, колективні договори та інші правові акти. Акцентовано увагу на тому, що основою правового регулювання ринку праці в Україні є Конституція України, яка закріплює право кожного громадянина на працю, належні умови праці та захист від безробіття. Аргументовано, що специфічні питання ринку праці регулюються Кодексом законів про працю України, що встановлює основні принципи трудових відносин, включаючи умови праці, оплату, робочий час, відпустки та процедури звільнення, і є основним законодавчим актом, що регулює трудові відносини в країні.

Підсумовано, що нормативно-правові засади функціонування ринку праці України є фундаментом для ефективного публічного управління цією сферою, оскільки вони забезпечують правову основу для захисту прав працівників, сприяють стабільності економіки та створюють умови для розвитку підприємництва. В подальших наукових дослідженнях потрібно зосередити увагу на особливостях зарубіжного досвіду функціонування ринку праці в системі державного управління та можливостях його впровадження в українських реаліях.

Ключові слова: нормативно-правова база, ринок праці, законодавство, правові норми, державне управління, держава, населення.

Постановка проблеми. Нормативно-правове регулювання функціонування ринку праці України є важливою частиною системи публічного регулювання економіки, вимагає узгодженої участі органів влади на всіх рівнях та їх цілеспрямованої роботи. Визначення та досягнення конкретних показників, що відображають стан ринку праці в країні, таких як попит на трудові ресурси, рівень зайнятості, безробіття тощо є важливими. Ігнорування цих показників соціально-економічного розвитку може підвищити соціальну напругу в суспільстві, призвести до дезорганізації роботи органів влади та спричинити негативні тенденції в економіці.

Тому важливий акцент при цьому потрібно ставити на достовірне, адекватне і повноцінне нормативно-правове забезпечення, здатне забез-

печити цілісний та комплексний розвиток ринку праці на сучасному етапі. Глибина проблематики даного питання актуалізує наукові дослідження у цьому напрямку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ринок праці та проблематика його функціонування є предметом зацікавлення багатьох дослідників. Зокрема, варто згадати таких вчених, як Василенко О., Войтик О., Войтович Р., Дяченко М., Дубич К., Коцан Л., Мазій Н., Павліха Н., Савчук А., Супрун К., Цимбалюк І., Уніга О. та багато інших.

У своїх публікаціях науковці піднімають питання функціонування ринку праці в кризових умовах та напрямків удосконалення його державного регулювання, вивчають державне управління зайнятості населення регіону, розглядають

особливості розвитку ринку праці в контексті економіки добробуту, зокрема, регулювання доходів населення, аналізують публічне управління у сфері зайнятості в Україні у контексті євроінтеграції, оцінюють механізми публічного управління інноваційним розвитком сфери зайнятості населення України.

Разом з тим, повноцінне функціонування ринку праці неможливе без належного рівня правового забезпечення, його повноти та обґрунтованості, що викликає гостру потребу глибоких наукових досліджень у даному напрямку.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити та обґрунтувати нормативно-правові засади функціонування ринку праці України в системі державного управління в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Ринок праці є однією з ключових складових економічної системи будь-якої країни. В Україні функціонування ринку праці регулюється комплексом нормативно-правових документів, що забезпечують баланс інтересів між роботодавцями, працівниками та державою. Важливість нормативно-правових засад у цій сфері полягає в створенні стабільного середовища для економічного зростання, забезпеченні соціального захисту працівників та сприянні розвитку підприємництва.

Так, нормативно-правова система регулювання ринку праці в Україні ґрунтується на основних положеннях Конституції України [1], Кодексу законів про працю [2], Законів України «Про зайнятість населення» [3], «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» [4], «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [5], «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [6], «Про зовнішню трудову міграцію» [7], постановами уряду, указами Президента, регіональними програмами зайнятості населення тощо.

Крім того, існує ряд встановлених для соціально вразливих категорій населення додаткових соціальних гарантій у сфері зайнятості, які регламентуються, наприклад, законами України «Про державну допомогу сім'ям із дітьми», «Про основи соціального захисту інвалідів в Україні» тощо.

До системи нормативних і законодавчих документів також належать Генеральна та галузеві (тарифні) угоди, колективні договори та інші правові акти. Багаторівнева система колективно-договірного регулювання соціально-трудова відносин на основі компромісів та співпраці дає змогу за посередництва держави узгоджувати інтереси основних учасників сучасних економічних проце-

сів – роботодавців і найманих працівників. Фактично, у ринковій економіці баланс інтересів між партнерами у сфері виробництва та послуг знаходить своє відображення в індивідуальних трудових договорах (контрактах) та колективних угодах різних рівнів.

Основою правового регулювання ринку праці в Україні є Конституція України, яка закріплює право кожного громадянина на працю, належні умови праці та захист від безробіття. Так, в статті 43 Конституції зазначено, що зміст права на працю полягає у можливості кожної особи заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку вільно погоджується [1].

Це право забезпечується обов'язком держави гарантувати рівні можливості у виборі професії та трудової діяльності, створювати громадянам умови для його повної реалізації, а також відповідно до потреб суспільства здійснювати програми підготовки кадрів та професійної освіти. Водночас це конституційне право громадян не повинно обмежуватися певною формою трудового договору, який укладається відповідно до їхнього бажання.

У статті 46 Конституції України зазначено, що «громадяни мають право на соціальний захист, зокрема у випадку повної, часткової або тимчасової втрати працездатності» [1]. Тому для забезпечення конституційного права кожного на працю, передбаченого статтею 43 Конституції, повинні бути встановлені певні гарантії, такі як заборона на звільнення працівника з ініціативи роботодавця під час його тимчасової непрацездатності.

Закріплення в Конституції України права громадян на соціальний захист сприяє виконанню державою обов'язку створення умов для реалізації громадянами права на працю, що узгоджується з вимогами Конституції України (ч. 2 ст. 43) та Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 року (стт. 16, 17). Заборона звільнення працівника з ініціативи роботодавця під час відпустки забезпечує реалізацію його конституційного права на відпочинок, закріпленого статтею 45 Конституції України [1].

Специфічні питання регулюються Кодексом законів про працю України [2], що встановлює основні принципи трудових відносин, включаючи умови праці, оплату, робочий час, відпустки та процедури звільнення, і є основним законодавчим актом, що регулює трудові відносини в країні. Кодекс визначає права та обов'язки працівників і роботодавців, забезпечує правові гарантії для захисту трудових прав громадян, а також встановлює норми щодо умов праці, її оплати, робочого

часу, відпочинку, соціального захисту працівників та інші ключові аспекти трудових відносин.

Кодекс законів про працю України виконує кілька важливих функцій у системі публічного управління ринком праці:

1. Регулятивна функція. Кодекс встановлює правила та норми, які регулюють взаємовідносини між працівниками та роботодавцями. Це включає питання укладення, зміни та розірвання трудових договорів, а також умови праці та її оплати.

2. Захисна функція. Кодекс забезпечує захист трудових прав працівників, зокрема через встановлення мінімальних стандартів оплати праці, захист від незаконного звільнення, регулювання робочого часу та відпочинку, гарантії на соціальне забезпечення та інші форми соціального захисту.

3. Контрольна функція. Зазначений Кодекс надає основи для контролю та нагляду за дотриманням трудового законодавства з боку державних органів, таких як Державна служба України з питань праці. Це допомагає забезпечити виконання законодавчих норм та захист прав працівників.

4. Стабілізуюча функція. Кодекс сприяє стабільності трудових відносин, оскільки встановлює чіткі та зрозумілі правила гри для всіх учасників ринку праці. Це сприяє зниженню конфліктів між працівниками та роботодавцями та забезпечує більш прогнозоване і стабільне середовище для розвитку трудових відносин.

Важливо зазначити, що Кодекс законів про працю України регулярно оновлюється та доповнюється відповідно до змін у соціально-економічних умовах та вимог міжнародних стандартів. Це дозволяє адаптувати трудове законодавство України до нових викликів та потреб ринку праці, забезпечуючи ефективне функціонування системи публічного управління ринком праці.

Окрім Кодексу функціонування ринку праці регулюється Законом України «Про зайнятість населення» [3], який визначає державну політику в галузі зайнятості, спрямовану на запобігання безробіттю, сприяння працевлаштуванню та професійному навчанню громадян. Також важливу роль відіграють Закон України «Про колективні договори і угоди» та інші нормативні акти, що регламентують укладення та виконання колективних договорів.

Так, Закон України «Про зайнятість населення» (ст. 1) розглядає зайнятість як «не заборонену законодавством діяльність осіб, пов'язану із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою одержання доходу (заробітної плати)

у грошовій або іншій формі, а також діяльність членів однієї сім'ї, які здійснюють господарську діяльність або працюють у суб'єктів господарювання, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно» [3].

У системі публічного управління ринком праці значну роль відіграють державні органи, зокрема Міністерство соціальної політики України, Державна служба зайнятості та інші установи, які займаються реалізацією державної політики у сфері праці та зайнятості. Вони відповідають за розробку та впровадження нормативно-правових актів, контроль за їх виконанням, а також за надання соціальних послуг населенню.

Для сприяння зайнятості населення та задоволення потреб громадян у працевлаштуванні Кабінет Міністрів України разом з місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування розробляють річні та довгострокові державні та територіальні програми зайнятості населення.

Одним із важливих механізмів регулювання ринку праці є колективно-договірне регулювання, яке здійснюється через укладання генеральних, галузевих та регіональних угод, а також колективних договорів на рівні підприємств. Цей багаторівневий підхід дозволяє врахувати специфіку різних секторів економіки та регіональних особливостей, забезпечуючи при цьому соціальну стабільність і справедливий розподіл ресурсів.

Колективний договір укладається згідно із Законом України «Про колективні договори і угоди». Він є правовим актом та інструментом колективно-договірного регулювання соціально-трудових відносин між працівниками та їхніми роботодавцями. Колективний договір забезпечує узгодження позицій сторін щодо важливих питань соціального забезпечення та страхування, соціальних компенсацій та виплат, умов і оплати праці.

Колективний договір між адміністрацією підприємства та його профспілкою або іншими представниками інтересів працівників зазвичай конкретизує, розвиває та доповнює норми, прийняті в регіональних, галузевих та генеральних угодах. При цьому враховується стан розвитку соціально-трудової сфери колективу, а також фінансовий стан підприємства та організації.

Незважаючи на існування розвиненої законодавчої бази, ринок праці України стикається з низкою викликів. Серед них – тіньова зайнятість, міграція працездатного населення, невідповідність професійних навичок вимогам ринку та інші

проблеми. Для їх вирішення необхідно удосконалити нормативно-правові засади, впровадити нові підходи до регулювання трудових відносин та посилювати співпрацю між державою, роботодавцями та профспілками.

Висновки. Таким чином, нормативно-правові засади функціонування ринку праці України є фундаментом для ефективного публічного управління цією сферою. Вони забезпечують правову основу для захисту прав працівників, сприяють стабільності економіки та створюють умови для розвитку підприємництва. Правове забезпечення функціонування ринку праці ґрунтується насамперед на закріпленому в Конститу-

ції України праві на працю для кожної людини. Аналіз національного та міжнародного законодавства свідчить про можливість громадян реалізовувати своє конституційне право на працю на основі достатнього правового регулювання ринку праці. Подальший розвиток та вдосконалення нормативно-правової бази є необхідним для адаптації до нових викликів та потреб сучасного ринку праці.

В подальших наукових дослідженнях потрібно зосередити увагу на особливостях зарубіжного досвіду функціонування ринку праці в системі державного управління та можливостях його впровадження в українських реаліях.

Список літератури:

1. Конституція України : Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року із змінами, внесеними законом України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV. Київ : Видавничий дім Скіф», 2006. 48 с.
2. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 11.06.2024)
3. Про зайнятість населення : Закон України від 01.03.2013 р. № 5067-VI. *ВВР України*. 2013. № 24. Ст. 243.
4. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття України : Закон України від 2 березня 2000 р.: станом на 01.05.2016 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1533-14> (дата звернення 11.06.2024).
5. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017-14> (дата звернення 11.06.2024).
6. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України. *Офіційний вісник України*. 2 грудня 2014. № 94. С. 7. Ст. 2709. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1706-182> (дата звернення 12.06.2024).
7. Про зовнішню трудову міграцію : Закон України від 05.11.2015 № 761-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/761-19> (дата звернення 12.06.2024).
8. Про Державну службу зайнятості України : Указ Президента України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19/2013> (дата звернення 11.06.2024).
9. Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні : Декларація від 15 груд. 1992 р. № 2859-XII. *Верховна Рада України*. URL: <http://www.rada.gov.ua/> (дата звернення 12.06.2024).
10. Про затвердження Порядку реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу : постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 792. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення 12.06.2024).
11. Про затвердження Порядку та строків надання дотації роботодавцю для забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем : наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 25 лютого 2008 р. № 82. URL: https://hrliga.com/docs/Nakaz_82.htm (дата звернення 12.06.2024).
12. Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування : указ Президента України від 07.02.2008р. № 109/2008. URL: <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/109/2008> (дата звернення 13.06.2024).
13. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15 вересня 1999 р. № 1045-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14> (дата звернення 13.06.2024).

Marynyuk V.L. REGULATORY AND LEGAL PRINCIPLES OF THE FUNCTIONING OF THE LABOR MARKET OF UKRAINE IN THE STATE ADMINISTRATION SYSTEM

The article examines the regulatory and legal foundations of the functioning of the labor market of Ukraine in the system of public administration at the current stage of the development of the Ukrainian state. It was noted that the normative and legal regulation of the functioning of the labor market of Ukraine is an important part of the system of public regulation of the economy and requires the coordinated participation of authorities

at all levels and their purposeful work. In accordance with this, an important emphasis should be placed on reliable, adequate and full-fledged regulatory and legal support, capable of ensuring integral and comprehensive development of the labor market at the current stage.

It was determined that the normative legal system of regulating the labor market in Ukraine is based on the main provisions of the Constitution of Ukraine, the Code of Labor Laws, the Laws of Ukraine “On Increasing Social Guarantees for Workers”, “On Collective Agreements and Agreements”, “On Labor Protection”, “On mandatory state social insurance in case of unemployment”, “On employment of the population”, government decrees, decrees of the President, regional programs of employment of the population, etc. It is noted that the system of regulatory and legislative documents also includes General and sectoral (tariff) agreements, collective agreements and other legal acts. Attention is focused on the fact that the basis of legal regulation of the labor market in Ukraine is the Constitution of Ukraine, which enshrines the right of every citizen to work, proper working conditions and protection against unemployment. It is argued that specific issues are regulated by the Labor Code of Ukraine, which establishes the basic principles of labor relations, including working conditions, pay, working hours, holidays and dismissal procedures, and is the main legislative act regulating labor relations in the country.

It is concluded that the regulatory and legal foundations of the functioning of the labor market of Ukraine are the foundation for effective public management of this sphere, as they provide a legal basis for the protection of the rights of employees, contribute to the stability of the economy and create conditions for the development of entrepreneurship. In further scientific research, it is necessary to focus attention on the peculiarities of the foreign experience of the functioning of the labor market in the state administration system and the possibilities of its implementation in Ukrainian realities.

Key words: *legal framework, labor market, legislation, legal norms, state administration, state, population.*